Perkelties algoritmas ir splainai 1 darbas

2009-02-05

Turinys

Uždavinio formulavimas

- Triįstrižainės sistemos
- Kubiniai splainai

Uždavinio formulavimas I

Sudarykite perkelties metodo programą triįstrižainės lygčių sistemos atveju. Pateikite savo testinius uždavinius. Sulyginkite gautą rezultatą su tiksliu sprendiniu.

Testinio uždavinio pavyzdys:

$$\begin{pmatrix} 2 & 1/2 & 0 & 0 \\ 1/2 & 2 & 1/2 & 0 \\ 0 & 1/2 & 2 & 1/2 \\ 0 & 0 & 1/2 & 2 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} x_1 \\ x_2 \\ x_3 \\ x_4 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 3 \\ 6 \\ 9 \\ 9 \end{pmatrix}.$$

Uždavinio formulavimas

Uždavinio formulavimas II

- Sudarykite programa, randančia kubinio splaino koeficientus, kai duota funkcijos reikšmių lentelė. Tiesinių lygčių sistemos sprendimui panaudokite perkelties metodą. Išspreskite individualia užduoti.
  - Raskite kubini splaina, intervale (a,b) aproksimuojanti funkciją y=f(x) (reikšmių lentelės žingsnis (a,b)/10). Šiuo splainu apskaičiuokite funkcijos artinį taške x iš intervalo (a,b). Nubraižykite kubinio splaino grafiką ir palyginkite su v=f(x) arafiku.
  - Raskite kubini splaina, intervale (a,b) aproksimuojanti funkcija y=f(x), kuri užduota reikšmių lentele. Šiuo splainu apskaičiuokite funkcijos artinį duotajame taške x. Pakartokite uždavinio sprendimą panaudojant specialias komandas vienoje iš matematinių sistemų (MATLAB, MAPLE ir t.t.). Rezultatus palyainkite grafiškai.

 $n_0n_1n_2n_3n_4n_5$ jūsų numeris grupės sąraše dvejetainėje sistemoje (6 skaitmenys)

pvz. $n=20_{10}=\frac{10100}{2}$, tuomet $n_0n_1n_2n_3n_4n_5=\frac{010100}{1}$ T.y.

Gynimui reikia turėti veikiančią programą ir mokėti atsakyti į klausimus.

Šį darbą reikia apginti iki 2009-03-12 d.

Ginantis vėliau bus mažinamas pažymys.

Varianto numeris sutampa su numeriu grupės sąraše.

Tiesinės lygčių sistemos

Lygčių sistema su pastoviais koeficientais

$$a_{11}x_1 + a_{12}x_2 + \dots + a_{1n}x_n = b_1$$

$$a_{21}x_1 + a_{22}x_2 + \dots + a_{2n}x_n = b_2$$

$$\dots$$

$$a_{n1}x_1 + a_{n2}x_2 + \dots + a_{nn}x_n = b_n,$$

 a_{ij} ir b_i yra konstantos. Lygčių sistemą patogu užrašyti

$$Ax = b$$
 arba $\begin{pmatrix} a_{11} & a_{12} & \cdots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \cdots & a_{2n} \\ \cdots & \cdots & \cdots & \cdots \\ a_{n1} & a_{n2} & \cdots & a_{nn} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} x_1 \\ x_2 \\ \cdots \\ x_n \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} b_1 \\ b_2 \\ \cdots \\ b_n \end{pmatrix}.$

Juostinės matricos

Juostinės matricos – išskyrus juostas prie pagrindinės įstrižaines visi kiti elementai yra nuliniai.

Trijstrižainė matrica- trys nenulinės įstrižainės.

$$T = \begin{pmatrix} a_{11} & a_{12} & 0 & 0 \\ a_{21} & a_{22} & a_{23} & 0 \\ 0 & a_{32} & a_{33} & a_{34} \\ 0 & 0 & a_{43} & a_{44} \end{pmatrix}.$$

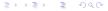
Triįstrižainės sistemos

Triįstrižainė matrica– trys nenulinės įstrižainės.

- Juostinių matricų atskiras atvejis
- Saugojama $3 \times n$ elementų vietoje $n \times n$.

$$\begin{pmatrix} b_{1} & c_{1} & & & & & \\ a_{2} & b_{2} & c_{2} & & & & \\ & \ddots & \ddots & \ddots & & & \\ & a_{i} & b_{i} & c_{i} & & & \\ & & \ddots & \ddots & \ddots & \\ & & & a_{n-1} & b_{n-1} & c_{n-1} \\ & & & & a_{n} & b_{n} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} x_{1} \\ x_{2} \\ \vdots \\ x_{i} \\ \vdots \\ x_{n-1} \\ \vdots \\ x_{n-1} \\ x_{n} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} d_{1} \\ d_{2} \\ \vdots \\ d_{i} \\ \vdots \\ d_{n-1} \\ d_{n} \end{pmatrix}.$$

Perkelties metodas

10/34

Perkelties metodo algoritmas

Thomas algorithm, tridiagonal matrix algorithm (angl.) метод прогонки (rus.)

Tiesioginė eiga:

$$C_{1} = -\frac{c_{1}}{b_{1}}, \quad D_{1} = \frac{d_{1}}{b_{1}};$$

$$C_{k} = -\frac{c_{k}}{a_{k}C_{k-1} + b_{k}}, \quad k = 2, 3 \dots, n-1;$$

$$D_{k} = \frac{d_{k} - a_{k}D_{k-1}}{a_{k}C_{k-1} + b_{k}}, \quad k = 2, 3 \dots, n.$$

Atbulinė eiga:

$$x_n = D_n;$$

 $x_k = C_k x_{k+1} + D_k, \quad k = n - 1, n - 2 \dots, 1.$

Perkelties metodo pakankama konvergavimo salyga

Pagrindinės įstrižainės vyravimo sąlyga

Jei

$$|b_i| \geqslant |a_i| + |c_i|, \quad i = 1, \dots, n$$

ir bent su vienu *i* galioja griežta nelygybė, tai dalyba iš nulio ar labai mažo skaičiaus perkelties metodo eigoje negalima.

Pavyzdys

Perkelties metodu išspręsime sistemą $\begin{cases} 2x_1 & -x_2 & = 1 \\ -x_1 & +2x_2 & -x_3 & = 0 \\ & -x_2 & +2x_3 & = 1. \end{cases}$

Sprendimas:

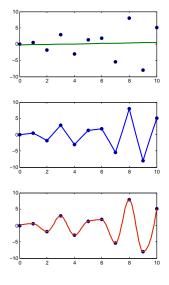
1 Tiesioginė eiga: $C_1 = -\frac{-1}{2} = \frac{1}{2}, \quad D_1 = \frac{1}{2};$

$$C_2 = -\frac{-1}{-\frac{1}{2} + 2} = \frac{2}{3}, \quad D_2 = \frac{0 + \frac{1}{2}}{\frac{3}{2}} = \frac{1}{3};$$

$$D_3 = \frac{1 + \frac{1}{3}}{-\frac{2}{3} + 2} = 1.$$

Atbulinė eiga: $x_3 = 1$, $x_2 = C_2x_3 + D_2 = 1$, $x_1 = C_1x_2 + D_1 = 1$.

Duomenų aproksimavimas

Aproksimuojančios kreivės

- Regresija (mažiausių kvadratų metodas)
- Tiesinis interpoliavimas
- Interpoliavimas splainais

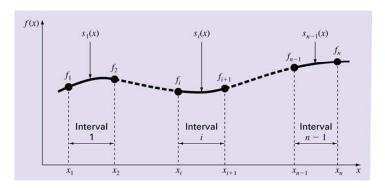
Splainų panaudojimo idėja:

Interpoliavimas splainais

- Nedidelio laipsnio daugianariai jungia duotuosius taškus.
- Funkcija glodi visame intervale (t.y. ir vidiniuose interpoliavimo mazguose).
- Nedidelio laipsnio daugianariai neleidžia atsirasti osciliacijoms.

Splainai

- N intervaly ir N+1 tašky.
- $S_i(x)$ neaukštos eilės daugianaris *i*-ajame intervale.

Splaino apibrėžimas

• Funkcija y = f(x) apibrėžta reikšmių lentele $(x_i, y_i), i = 0, 1, \dots N$:

$$x_0$$
  x_1 $\cdots$ x_N
 y_0 y_1 $\cdots$ y_N

• Kiekviename daliniame intervale $[x_i, x_{i+1}]$ funkcija y = f(x) aproksimuojama m-ojo laipsnio daugianarių

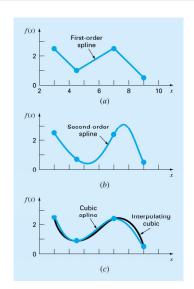
$$S_i^m(x) = a_{i0}x^m + a_{i1}x^{m-1} + \dots + a_{im-1}x + a_{im}.$$

Splainas

Funkcija ir visos jos išvestinės iki (m-1) eilės yra tolydžios kiekviename intervalo $[x_0,x_N]$ taške. Tokia interpoliacinė funkcija vadinama m-tosios eilės splainu.

Dažniausiai naudojami splainai

- Tiesiniai splainai;
- Kvadratiniai splainai;
- Kubiniai splainai.

Kubiniai splainai

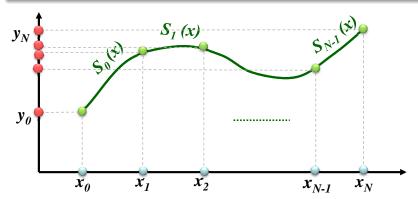
$$S_i^3(x) = a_i x^3 + b_i x^2 + c_i x + d_i, \quad x_i \le x \le x_{i+1}.$$

4N koeficientų 4N lygčių sistema.

- Vidiniuose mazguose tolydumas.
- Intervalo galai fiksuoti.
- Vidiniuose mazguose išvestinės tolydžios.
- Papildomos sąlygos antrosios eilės išvestinėms intervalo galuose.

Kubiniai splainai: $S_i^3(x) = a_i x^3 + b_i x^2 + c_i x + d_i$

Duoti taškai: $(x_0, y_0), \ldots, (x_N, y_N).$ Intervalai: $I_0 = [x_0, x_1], \ldots, I_{N-1} = [x_{N-1}, x_N].$

4N nežinomųjų koeficientų.

Kubiniai splainai

Interpoliavimo ir tolydumo sąlygos 2N lygčių:

$$S_i(x_i) = y_i,$$
  $i = 0, 1, ..., N - 1$
 $S_i(x_{i+1}) = y_{i+1},$ $i = 0, 1, ..., N - 1.$

② Išvestinių tolydumo sąlygos 2(N-1) lygtis:

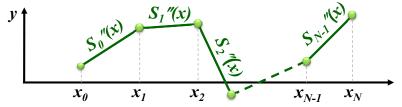
$$S'_{i-1}(x_i) = S'_i(x_i),$$
  $i = 1, ..., N-1$
 $S''_{i-1}(x_i) = S''_i(x_i),$ $i = 1, ..., N-1.$

Papildomos sąlygos (natūraliosios kraštinės sąlygos) 2 lygtys

$$S_0''(x_0) = 0, \quad S_{N-1}''(x_N) = 0.$$

Kubiniai splainai: $S_i^3(x) = a_i x^3 + b_i x^2 + c_i x + d_i$

Duoti taškai: $(x_0, y_0), \ldots, (x_N, y_N).$ Intervalai: $I_0 = [x_0, x_1], \ldots, I_{N-1} = [x_{N-1}, x_N].$

 $S_i(x)$ – gabalais kubinis daugianaris;

 $S_i(x)$ - gabalais kvadratinis daugianaris;

 $S_i''(x)$) - gabalais tiesinis daugianaris.

Suvedama j N lygčių sistemą su N nežinomųjų.

Kubinis splainas

Pažymėkime $g_i = S_i''(x_i), i = 1, ..., N - 1.$

$$g_0 = S_0''(x_0) = 0$$
, $g_N = S_{N-1}''(x_N) = 0$, $h_i = x_{i+1} - x_i$.

Tiesinis splainas:

$$S_i''(x_i) = g_i + (x - x_i) \frac{g_{i+1} - g_i}{h_i}.$$

Trijstrižainė lygčių sistema

$$h_{i-1}g_{i-1} + 2(h_{i-1} + h_i)g_i + h_ig_{i+1} = 6\left(\frac{y_{i+1} - y_i}{h_i} - \frac{y_i - y_{i-1}}{h_{i-1}}\right),$$

 $i = 1, ..., N - 1.$
 $g_0 = 0, \quad g_N = 0.$

4 D > 4 A D > 4 B > 4 B > B 9 Q C

Kubiniai splainai

$$\begin{pmatrix} 1 & 0 & & & & & & \\ h_0 & 2(h_0 + h_1) & h_1 & & & & & \\ & h_1 & 2(h_1 + h_2) & h_2 & & & & & \\ & & & h_{N-2} & 2(h_{N-2} + h_{N-1}) & h_{N-1} & & & \\ & & & & 0 & 1 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} g_0 \\ g_1 \\ g_2 \\ \vdots \\ g_{N-1} \\ g_N \end{pmatrix}$$

$$= \begin{pmatrix} \mathbf{0} \\ \mathbf{6} \big(f(x_1, x_2) - f(x_0, x_1) \big) \\ \mathbf{6} \big(f(x_2, x_3) - f(x_1, x_2) \big) \\ \vdots \\ \mathbf{6} \big(f(x_{N-1}, x_N) - f(x_{N-2}, x_{N-1}) \big) \\ \mathbf{0} \end{pmatrix}$$

Lygčių sistema su trijstrižaine matrica

Kubinio splaino lygtis:

$$S_i^3(x) = y_i + e_i(x - x_i) + G_i(x - x_i)^2 + H_i(x - x_i)^3, \quad i = 0, 1, ..., N - 1.$$

$$e_{i} = \frac{y_{i+1} - y_{i}}{h_{i}} - g_{i+1} \frac{h_{i}}{6} - g_{i} \frac{h_{i}}{3},$$

$$G_{i} = \frac{g_{i}}{2},$$

$$H_{i} = \frac{g_{i+1} - g_{i}}{6h_{i}}.$$

Duoti taškai:

$$x_i \quad 0 \quad 1 \quad 2 \quad 3$$

 $y_i \quad 0 \quad 0,5 \quad 2 \quad 1,5$

$$S^{3''}(0) = S^{3''}(3) = 0$$
 (natūralusis splainas)

$$h_0 = x_1 - x_0 = 1 - 0 = 1 f(x_0, x_1) = \frac{y_1 - y_0}{h_0} = \frac{0.5 - 0}{1} = 0.5$$

$$h_1 = 2 - 1 = 1 f(x_1, x_2) = \frac{y_2 - y_1}{h_1} = \frac{2 - 0.5}{1} = 1.5$$

$$h_2 = 3 - 2 = 1 f(x_2, x_3) = \frac{y_3 - y_2}{h_2} = \frac{1.5 - 2}{1} = -0.5.$$

Triįstrižainė lygčių sistema

$$h_{i-1}g_{i-1} + 2(h_{i-1} + h_i)g_i + h_ig_{i+1} = 6\left(\frac{y_{i+1} - y_i}{h_i} - \frac{y_i - y_{i-1}}{h_{i-1}}\right),$$

 $i = 1, ..., N - 1.$
 $g_0 = 0, \quad g_N = 0.$

$$g_0 = 0, \quad g_3 = 0.$$

 $h_i = 1, \quad i = 0, 1, 2.$

$$i = 1:$$
  $g_0 + 4g_1 + g_2 = 6(1, 5 - 0, 5);$ $\Rightarrow$
$$\begin{cases} 4g_1 + g_2 = 6; \\ g_1 + 4g_2 + g_3 = 6(-0, 5 - 1, 5). \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} 4g_1 + g_2 = 6; \\ g_1 + 4g_2 = -12. \end{cases}$$

$$\Rightarrow \begin{cases} g_1 = 2,4; \\ g_2 = -3,6. \end{cases}$$

(ㅁㅏㅓ@ㅏㅓㅌㅏㅓㅌㅏ · ㅌ · 쒸٩♡

$$S_i^3(x) = y_i + e_i(x - x_i) + G_i(x - x_i)^2 + H_i(x - x_i)^3, \quad i = 0, ..., N - 1.$$

$$e_i = \frac{y_{i+1} - y_i}{h_i} - g_{i+1} \frac{h_i}{6} - g_i \frac{h_i}{3}, \quad G_i = \frac{g_i}{2}, \quad H_i = \frac{g_{i+1} - g_i}{6h_i}.$$

 $g_0 = 0;$ $g_1 = 2,4;$ $g_2 = -3,6;$ $g_3 = 0.$ Splaino koeficientai:

$$i = 0$$
: $e_0 = 0, 5 - 2, 4/6 - 0 = 0, 1$; $G_0 = 0$; $H_0 = 2, 4/6 = 0, 4$.
⇒ $S_0^3(x) = 0, 1x + 0, 4x^3, 0 \le x \le 1$;
 $i = 1$: $e_1 = 1, 5 + 3, 6/6 - 2, 4/3 = 1, 3$; $G_1 = 1, 2$; $H_1 = -1$.
⇒ $S_1^3(x) = 0, 5 + 1, 3(x - 1) + 1, 2(x - 1)^2 - (x - 1)^3, 1 \le x \le 2$;
 $i = 2$: $e_2 = -0, 5 + 1, 2 = 0, 7$; $G_2 = -1, 8$; $H_2 = 0, 6$.
⇒ $S_2^3(x) = 2 + 0, 7(x - 2) - 1, 8(x - 2)^2 + 0, 6(x - 2)^3, 2 \le x \le 3$.

$$S^{3}(x) = \begin{cases} 0, 1x + 0, 4x^{3}, & 0 \leq x \leq 1; \\ 0, 5 + 1, 3(x - 1) + 1, 2(x - 1)^{2} - (x - 1)^{3}, & 1 \leq x \leq 2; \\ 2 + 0, 7(x - 2) - 1, 8(x - 2)^{2} + 0, 6(x - 2)^{3}, & 2 \leq x \leq 3. \end{cases}$$

Duoti taškai:

$$x_i$$
 0 2 5 6 y_i 4 -2 19 58

Raskite f(4).

Tikslus sprendinys:
$$f(x) = x^3 - 5x^2 + 3x + 4$$
, $f(4) = 0$.

$$S^{3''}(0) = S^{3''}(3) = 0$$
 (natūralusis splainas)

$$h_0 = 2 - 0 = 2$$

$$f(x_0, x_1) = \frac{y_1 - y_0}{h_0} = \frac{-2 - 4}{2} = -3$$

$$h_1 = 5 - 2 = 3$$

$$f(x_1, x_2) = \frac{y_2 - y_1}{h_1} = \frac{19 + 2}{3} = 7$$

$$h_2 = 6 - 5 = 1$$

$$f(x_2, x_3) = \frac{y_3 - y_2}{h_2} = \frac{58 - 19}{1} = 39.$$

Triįstrižainė lygčių sistema

$$\begin{pmatrix}
1 \\
h_0 & 2(h_1 + h_0) & h_1 \\
h_1 & 2(h_2 + h_1) & h_2 \\
1
\end{pmatrix}
\begin{pmatrix}
g_0 \\
g_1 \\
g_2 \\
g_3
\end{pmatrix} = \begin{pmatrix}
0 \\
6\left(\frac{y_2 - y_1}{h_1} - \frac{y_1 - y_0}{h_0}\right) \\
6\left(\frac{y_3 - y_2}{h_2} - \frac{y_2 - y_1}{h_1}\right) \\
0
\end{pmatrix}$$

$$\begin{pmatrix}
1 \\
2 & 10 & 3 \\
3 & 8 & 1 \\
g_1 \\
g_2 \\
g_3
\end{pmatrix} = \begin{pmatrix}
0 \\
6(7 - (-3)) \\
6(39 - 7) \\
0
\end{pmatrix} = \begin{pmatrix}
0 \\
60 \\
192 \\
0
\end{pmatrix}$$

Naturaliosios kraštinės sąlygos: $g_0 = 0$, $g_3 = 0$.

$$\left(\begin{array}{cc} 10 & 3 \\ 3 & 8 \end{array}\right) \left(\begin{array}{c} g_1 \\ g_2 \end{array}\right) = \left(\begin{array}{c} 60 \\ 192 \end{array}\right) \Rightarrow \left(\begin{array}{c} g_1 \\ g_2 \end{array}\right) = \left(\begin{array}{c} -1,35211 \\ 24,50704 \end{array}\right).$$

↓□▶ ↓□▶ ↓□▶ ↓□▶ ↓□ ♥ ♀○

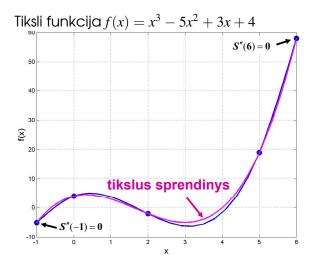
$$S_i^3(x) = y_i + e_i(x - x_i) + G_i(x - x_i)^2 + H_i(x - x_i)^3, \quad i = 0, ..., N - 1.$$

$$e_i = \frac{y_{i+1} - y_i}{h_i} - g_{i+1} \frac{h_i}{6} - g_i \frac{h_i}{3}, \quad G_i = \frac{g_i}{2}, \quad H_i = \frac{g_{i+1} - g_i}{6h_i}.$$

 $g_0=0; \quad g_1=-1,35211; \quad g_2=24,50704; \quad g_3=0.$ Splaino koeficientai:

$$i = 0$$
: $e_0 = 2,549296$; $G_0 = 0$; $H_0 = -0,112676$.
⇒ $S_0^3(x) = 4 - 2,549296x - 0,112676x^3$, $0 \le x \le 2$;
 $i = 1$: $e_1 = -3,901408$; $G_1 = -0,676056$; $H_1 = 1,4366197$.
⇒ $S_1^3(x) = -2 - 3,901408(x - 2) - 0,676056(x - 2)^2 + 1,4366197(x - 2)^2$
 $i = 2$: $e_2 = 30,830986$; $G_2 = 12,253521$; $H_2 = -4,0845070$.
⇒ $S_2^3(x) = 19 + 30,830986(x - 5) + 12,253521(x - 5)^2 - 4,0845070(x - 2)^2$

4 D > 4 B > 4 B > 4 B > 9 Q O

2 pavyzdys : rezultatų analizė

Tikslus sprendinys:
$$f(x) = x^3 - 5x^2 + 3x + 4$$
, $f(4) = 0$. Kubinis splainas $f(4) = S_2^3(4) = -1$, 0141.

- Tikslus sprendinys yra kubinė funkcija.
- Kodėl kubinis splainas nesutampa su tiksliu sprendiniu?
- Dėl skirtingų kraštinių sąlygų!
- Bendruoju atveju $f''(x_0) \neq 0$ ir $f''(x_N) \neq 0$.

2 pavyzdys : rezultatų analizė

Tikslus sprendinys:
$$f(x) = x^3 - 5x^2 + 3x + 4$$
, $f(4) = 0$. Kubinis splainas $f(4) = S_2^3(4) = -1$, 0141.

- Tikslus sprendinys yra kubinė funkcija.
- Kodėl kubinis splainas nesutampa su tiksliu sprendiniu?
- Dėl skirtingų kraštinių sąlygų!
- Bendruoju atveju $f''(x_0) \neq 0$ ir $f''(x_N) \neq 0$.